

Tengerpart, vulkánok Kamcsatkai életkép

A Kamcsatka-félsziget egy hatalmas vadaskert. Tengerpart és vulkánok, tajga és tundra váltogatják egymást, növény- és állatvilága változatos.

A Csendes-óceán partvidékén állandó harcok vív egymással a két élelem, a föld és a víz. Tengeri és szárazföldi állatok egyaránt élnek itt, rozmárok és orosz-lánfókák heverésznek a parti fűfövenyen. A medve és a róka a tengerparton keres táplálékot.

Egész évben hangos a part a madárcsiviteléstől. Itt pihennek még a vándormadarak, itt költenek a félsziget szárnyasai.

A sziget vulkánjai közül néhány már elcsendesült, de a kihunyóféliben levők mellett van olyan is, amelyik a látszólagos nyugalom ellenére bármelyik pillanatban életjelt adhat magáról.

A vulkanikus jelenségek kísérői a gejzírek. A forró víz és gőz meghatározott időközönként tör fel a föld mélyéből.

A gejzírek mellett az állandóan csobogó meleg vízű források is nagy szerepet játszanak a félsziget növény- és állatvilágának életében. A tavak, folyók partján fészkelnek a vadkacsák, hatytyúk, szalonkák. A források közelében a kedvező mikroklíma hatására hamarabb zöldell ki a fű, előbb rügyeznek ki a fák. A költöző madarak is szívesen telelnek Kamcsatkán. (APN)

Urbanizációs betegség lenne az infarktus?

Beszélgetés az Országos Kardiológiai Intézetben

Napjainkban az orvostudomány egyik kiemelt kutatási területe a szív- és keringési betegségek megelőzése és gyógyítása, hiszen a halálozási okok több mint 50 százaléka ilyen eredetű rendellenesség. Még ijesztőbb a kép, ha az efféle halálokok arányát az idő függvényében vizsgáljuk. Hazánkban például 1978-ban 20 ezerrel több férfi halt meg szív- és keringési betegségekben, mint 1964-ben, s közöttük legalább ötezer volt azoknak a száma, akik elkerülhetők volna a halált. Hogy milyen módon? Az Országos Kardiológiai Intézet Szervezési és Módszertani Osztálya évek óta erre a kérdésre keresi a választ. Munkájukról, eredményeiről és további terveikről beszélgettünk dr. Gyárfás Iván osztályvezetővel.

— Egy rendkívül kedvező jelenségre figyel föl a közelmúltban a világ. Néhány országban, így például Amerikában, Kanadában, Finnországban, Új-Zélandban, Ausztráliában jelentősen csökkent a szív-koszorúér-betegségben elhunytak száma. Csak az USA példáját említeném: 1978-ban 200 ezerrel kevesebb volt az ilyen jellegű elhalálozás, mint tíz esztendővel korábban. A kutatókban felmerült a kérdés, vajon mi az oka ennek; az orvostudomány fejlődésének, az új eszközöknek, vagy gyógy-

szereknek köszönhető-e, avagy az életmód változtatásának? Kétségtelen, hogy az orvostudomány 1968–78 között sokat fejlődött, ma már jól felszerelt intenzív-osztályokon kezelik az infarktusos betegeket, jobb gyógyszerek állnak rendelkezésre, és sikeres szív-műtétek ezreit hajtották már végre. De az infarktusos halálozás csökkenését mindezek csak néhány százalékban magyarázzák.

— Ezek szerint az életmódban keresendő az alapvető összefüggés?

— Tapasztalataink szerint ez az örvendetes jelenség egyértelműen az életmódváltozásnak az eredménye. Az egészségügyi reklámhadjáratok nyomán Amerikában 15 százalékkal csökkent a dohányosok száma, megváltoztak az étkezési szokások, kerültek az egészségtelen, zsíros ételeket, és az amerikai városi életmód természetes velejárója lett — ezt a jätékfilme is tanúsítja — a rendszeres testmozgás, a kocogás. Az infarktusos megbetegedésekért ugyanis a dohányzás, a vér magas zsírtartalma és a magas vérnyomás a felelős. Ezek a fő rizikófaktorok, amelyek az ember életét veszélyeztetik. Ha csak egyik rizikófaktor van jelen, akkor száz esetből húszban, ha viszont mindhárom, akkor száz esetből kilencvenben valószínű az infarktusos megbetegedés.

— És mi lenne hazánkban a teendő, hogy lehetne megelőzni a szív- és keringési betegségek terjedését?

— Egyetlen út áll előttünk, amelyet eredményt várhatunk; a lakosság magatartását, szokásait kellene megváltoztatni. Ennek lehetőségét, a befolyásolás módszereit vizsgáljuk egy hosszú távú program keretében. Osztályunkon orvosok és szociológusok azon fáradoznak, hogy azokat a szociális tényezőket is feltárják, amelyek közrejátszanak abban, hogy bizonyos csoportokban gyakoribb az infarktusos megbetegedés. Ami pedig az egészséges életmódra nevelést illeti, meggyőződhetünk, hogy már gyermekkorban kellene elkezdni. Az egészséges táplálkozási szokásokat, a rendszeres testmozgás iránti igényt csakis ebben a korban lehet kialakítani, nem beszélve a dohányzásról, amely az esetek nagy többségében gyermekkorban kezdődik. A hatékony megelőzés feltétele a társadalmi összefogás. Eppen ezért munkánkba bevontuk a körzeti és üzemi orvosokat, az üzemi étkezdéket és a gyermekélelmészeti szakembereket, s szeretnénk azokat is mozgósítani, akik a tömegsportot tekintik valamit. Azokban a körületekben, ahol a kísérletek, kutatások végzők, különböző egészségügyi klubokat szeretnénk létrehozni. Így az infarktusos betegek, a magas vérnyomásban vagy cukorbetegségben szenvedők a klubokban szakemberektől kaphatnának választ kérdéseikre, problémáikra és tanácsokat, segítséget az életmódváltozáshoz. Az ország valamennyi üzemében ajánlatos lenne bevezetni a magas vérnyomás rendszeres szűrését és kezelését, az éttermek és üzemi konyhák korszerűbb és egészségesebb étrendet alakíthatnának ki. Ehhez nem kell pénz, anyagi áldozat, csak egy kis jószándék, ügy-szeretet.

Végül pedig egy jótanács elsősorban középkorú férfiaknak: ne várjanak a sportpályák építésére! Kocogjanak, fussanak, mértékletesen étkezzenek az egészségükért!

Hagyományok Tápén

Szőlészeti, borászat

Tapé határa nem alkalmas szőlőtermesztésre. Am az itt élők igen régóta foglalkoznak vele. Erre vonatkozóan megbízható adatunk csak 1760-ból van, amikor is „36 jobbagy közül 21 szőlőt is termel. Ugyanakkor 434 pint, azaz 800 liter bor is terem”. Tapé talaja igen változatos. Legtöbb a kötött, szurkos fekete, de van barna, sárga, szikes és csak igen kevés homokos.

Az utóbbi a Tisza bal partján levő Lebő, melynek homokjában viszont nem állt meg soha semmiféle gyümölcs, mert kiégett. A réti dűlőkben a *Farkiréten*, *Pajorban*, a *Malajdokon* és a *Sírhögyben*, a falu felőli határ részben pedig a *Szölőben* és a *Csillapisban* (Szillapis, melynek valós neve Szillár, Külső Somogytelep) termesztették a szőlőt. Amíg a *Rétben* 2–3 holdnyi, összefüggő területet is művelt egy-egy gazda, a falu felőli oldalon százakdrátosokban termelt a *direktermő* szőlő. Az időben ugyanis nem permeteztek.

Az egykori Tapé szőlő- és bortermésének nagyságát mutatja, hogy 1724-ben a falu Szegednek, mint új földesúrnak — évi 170 forint szolgáltatást fizetett, amelyben a szőlő és a bordézsma is benne foglaltatott. 1798-ban 86 család összesen 14 akó, 14 icce borral adózott, mely mellé 16 forint 24 krajcárt fizetett. 1800-ban 70 fő adózott 2 akó borral, de 1809-ben már csak pénzben fizetett 94 fő. Fizetési kötelezettségük 16 forint 12 fillér volt.

Ezekben az időkben Tápén minden *numerushoz* tartozott 70 négyszögöl szőlő. A nagyobb, összefüggő területeken való szőlőtermesztés a múlt század közepétől fokozatosan megszűnik. Ennek ellenére 1840-ben nem kevesebb, mint 233-an foglalkoztak szőlővel. A Tápén termelt szőlő bora gyenge, ta-

vaszra mind elfogyott. Csúpan érdekességgéppen jegezzük meg, hogy Tapé borfogyasztása 1894-ben fejenként: évi 10–12 liter volt. Szüret után *borbíró* mérte föl a termést, ugyan ellenőrizte a pálinkafőzést is.

A múlt század végére szinte teljesen kipusztult Tápén a szőlő. Helyére gyümölcs- és zöldséges kerteket létesítettek a tápai gazdák. „A Szőlő-dűlő volt a falu gyümölcsöse, a Kápisztás-dűlő mögött a zöccsögös kertje.” A gyümölcsfaállomány igen alacsony. 1895-ben mindössze 636 alma-, 740 körte-, 1748 meggy-, 439 kajszibarack-, 32 szilva- és 900 eperfát számoltak össze, amelyek mellett azonban még ott találtak 28 hold — kisparcellákban levő — szőlőt is. Miután a szőlőt mindenütt letarolta a filoxéra, helyére rozsozt, krumplit, s más, leginkább zöldségféléket vetettek, amíg az új telepítésű gyümölcsfák nagyon be nem lombosodtak. Újabb szőlőtelepítéssel csak 1946-ban találkozunk Tápén. Főként a Rét tanyán lakó, régi szegedi családok próbálkoznak az új telepítéssel, akik — elődeikhez hasonlóan bort is készítettek.

A bort — kezdetleges módon — csúmiszolóval, illetőleg *taposással* nyerték. Csúpan a módosabbaknak volt *borsztujuk* és engedélyezett *pálinkafőzdéjük*. A tápaiak a bor mellett egyre inkább megszerették a pálinkát. Valaha a szegények eperből, a tehetősebbek törkölyből, később vegyes gyümölcsből vagy szilvából főzték, mely ital a bor mellett kedvelt *áldomástal* lett. *Agyspálinkát* szinte minden család készített, orvossággá ként fogyasztották. Altalában 3–5 literes, nem fott demizsonüvegbe raktak szürecsindióvirágot, ezerjófűvet, fodormentát, tormát, borsot, rozsmaringot, bodzavirágot, akácvirágot, sárga-

fehér cukrot, mazsolát, székfűvirágot, szegfűszeget, citmetet, édesgyökeret, zöld diót, aszalt szilvát, meggyet, cseresznyét és szeletelt, fonnyasztott almát. Erre öntötték a pálinkát. Néhány hét után „mögérett”, olyan erős lett, mint a pocokmög. Mögázás és mádra ellen nagyon jó orvosság volt”. Mivel sokféle illatos növény is volt benne kellemszaga és kitűnő íze volt. Betegnek kanállal, másnak 2–3 centes stampedlivel adták, hogy válják egészségére.

Hj, Lele József

Arokszállási Éva

Mennyit kereshet megbízással a nyugdíjas?

Megbízásos jogviszony keretében foglalkoztatják K. D. nyugdíjas szegedi olvasónkat. Munkaideje nincs meghatározva, ezt a munka jellege nem is teszi lehetővé. Szeretné tudni, hogy ilyen alkalmaztatás mellett a nyugdíja korlátozása nélkül mennyit kereshet?

A társadalombiztosítási törvény rendelkezései szerint a munkaviszonyon, a szövetkezeti tagsági és a bedolgozó jogviszonyon kívül munkát végző öregségi, rokkantsági és a baleseti rokkantsági nyugdíjas, illetve öregségi vagy munkaképzetlenségi járadékos nyugdíj (járadék) minden naptári év első napjától mindaddig korlátozás nélkül kell folyósítani, amíg megbízásait vagy bármilyen egyéb munkavégzéséért, tevékenységéért kapott díjazása, tiszteletdíja stb. a naptári év folyamán a 30 ezer forintot nem haladja meg. Ez a keretösszeg annyiszor 2 ezer 500 forinttal

csökken, ahány teljes naptári hónapra a nyugdíj folyósítását a naptári év folyamán korábban szüneteltetni kellett, illetőleg ahány teljes naptári hónap a nyugdíjazás naptári évében a nyugdíj megállapításáig eltelt.

A rendelkezés szerint a fent megjelölt nyugdíj folyósítását szüneteltetni kell arra a naptári hónapra, amelyben a nyugdíjas keresete a naptári év folyamán a keretösszeget meghaladja, továbbá a naptári évről ezt követően minden hónapjára, amelyben a nyugdíjasnak bármennyi keresete van. Ha a keresetnek a keretösszeget meghaladó része legalább kétszerese a nyugdíj összegének, a nyugdíjat annyit naptári hónapra át kell — a naptári éven túl is — szüneteltetni, ahányszor a keretösszeget meghaladó kereset a nyugdíj összegének.

További fontos tudnivaló, hogy az egyéb jogviszony (megbízás stb.) keretében

Kulturális jegyzetek

Egy szerződés margójára

Az én gyáram! A mi művésznünk! — Ez a két gondolat maradt meg bennem mindenekelőtt azon az ünnepi eseményen, ahol a Kenderfonó- és Szövőipari Vállalat vezetői és négy szegedi képzőművész újította meg a *szocialista szerződését*. Ha őszinte akarok lenni, öt-hat évvel ezelőtt, amikor e kapcsolatokat megteremtésére kezdeményező lépéseket tett a városi tanács, úgy véltem, néhány szakmálánszerű felvilágosítás után nemigen lesz egyik félnek sem ereje és kitartása a rendszeres és folyamatos munkára. Szerencsére tévedtem. Különösen a KSZV mutat követésre méltó példát.

A tisztes távolságtartás, az udvariasság formulái mögött meghúzódó bizalmatlanság föloldódott. Átalakult érdeklődő szeretetté, folyamatos és rendszeres kapcsolattá, egymás megbecsülésévé, kölcsönös bizalomná, mindkét fél részéről inspiráló-termékenyítő erővé. A művészek — Cs. Pataj Mihály, Novák András, Zoltánfi István és Lapis András — közvetlenül ismerhetik meg a munkásélet hétköznapijait, a dolgozó embereket. Előnyüket alkottaikban földolgozhatják és műveikkel gazdagíthatják a gyárak közösségi helyiségeit. A munkások pedig megértették, hogy a művészek is földmunkások, csak más a feladatuk, munkájuk társadalmunkban. A személyes ismeretség közelebb segíti őket az alkotásokhoz, a kötetlen beszélgetések nemcsak ismereteket, hanem bizalmat is teremtenek, de a látogatók tetszésnyilvánításából terebélyesedett.

Egy felmérésről

Csongrádon több mint félszáz honismereti szakkörben több mint másfél ezer diák, pedagógus, munkás, nyugdíjas és lakópatríóta gyűjtö, ápolja a helyi hagyományokat, dolgozza föl az üzemtörténet megannyi mozzanatát, vizsgálja, menti a néprajzi értékeket. Mindez annak a felmérésnek legfontosabb megállapítása, melyet egy országos vizsgálathoz kapcsolódva a *Hazafias Néprajz honismereti bizottsága* végzett együttműködve mindazokkal — tanácsok művelődési osztályai, múzeumok, KISZ-szervezetek, levéltárak, megyei továbbképzési és módszertani intézet stb. —, akiknek nemcsak feladata, de köte-

lessége is hagyományaink őrzése és ápolása, elődeink életének, munkásságának megismerése, földolgozása. Az adatlapokból kiderült, hogy elsősorban az általános és középiskolások, valamint a szakmunkástanulók körében rendszeres a honismereti munka, de a községi, városi szakkörök is határozottan tevékenykednek. Még kevés az üzemi, vállalati kollektívák legregébbi honismereti szakkör Tápén alakult meg, éppen húsz esztendeje, a legfrissebb bejegyzés dátuma ez év februárja, a helyszín Kistelek. A felmérés szerint ezek a csoportok a szűkebb környezet történetével, jelentős alakjaival, életével, egy-egy történelmi eseményhez kapcsolódó dokumentumok gyűjtésével és feldolgozásával; üzemek történetének megírásával, régi szerszámok, eszközök, tárgyak gyűjtésével; a környékre jellemző szellemi és tárgyi néprajzi emlékek gyűjtésével és feldolgozásával foglalkoznak. Gondjaik között szerepel az összegyűjtött tárgyak tárolása, leltározása, bemutatása, segítséget várnak szakmai, módszertani kérdésekben.

Cseppben a tenger — a legközvetlenebb környezet történetében az ország sorsa, történelme. Ez a honismereti mozgalom legfontosabb és leghatásosabb értéke. Aki tudja becsülni a genius locit, az ésszel és szívvel képes azonosulni hazájával. S aki ismeri az ország történetét, annak minden helyi dokumentum igazoló jellegű érték. E felmérés csak kezdeti lépés, hiszen a honismereti mozgalom nem szűkíthető le csupán szakkörök tevékenységére. Szólni kell a fellendülőben levő helytörténeti monográfiáiról, a földrajzi névgyűjtésről, a krónikaírásról és az egyéni gyűjtőmunkákról is. Ezzel együtt válik teljessé az a térkép, melyen a helyben föltárt értékek és dokumentumok összképe is színei az ország szellemi arculatát.

Dr. V. M.

Tandi Lajos